

In dit nummer

- Commissie van Deskundigen Meststoffenwet adviseert over de gevoelige meststoffenwet
- Bestuurlijke variëteit in natuur- en landschapsbeleid
- Natuurbeheer op veebedrijven
- Draggers landelijk gebied
- Kennismarkt "Van onderbouwend onderzoek WUR naar producten MNP" succesvol
- Landbouw de komende tien jaar

Wot's new is een uitgave van de eenheid WOT Natuur & Milieu, onderdeel van Wageningen UR. Deze Nieuwsbrief bevat informatie over alle wettelijke onderzoekstaken natuur en milieu.

Redactie: Wichertje Bron & Bram ten Cate
WOT Natuur & Milieu
Postbus 47, 6700 AA Wageningen
Tel. (0317) 47 78 44
E-mail: info.wnm@wur.nl
Internet: www.wotnatuurenmilieu.wur.nl

Abonnement

Aan- of afmelden voor de Nieuwsbrief kan uitsluitend via bovenstaand mailadres. Informatie uit deze Nieuwsbrief mag worden overgenomen mits de bron wordt vermeld.

Nummer 12 van de Nieuwsbrief verschijnt in juli 2007.

Commissie van Deskundigen Meststoffenwet adviseert over de gevoelige meststoffenwet

Geert van Duinhoven

Een aparte commissie regelt in Nederland de inhoudelijke onderbouwing rondom het opstellen en aanpassen van de meststoffenwet. Deze taak valt onder de WOT-unit Natuur & Milieu.

Het begon in feite met de discussie met de Europese Commissie over de Nitraatrichtlijn. Nederland leek daar maar moeilijk aan te kunnen voldoen. De mestproductie in Nederland was en is hoog in vergelijking met de afzetmogelijkheden en dat leidde in Nederland tot problemen met de hoeveelheid nitraat in het grond- en oppervlaktewater. Nederland had daar eigen oplossingen voor maar dat leverde voortdurend discussies met de Europese Commissie op: Kloppen de getallen wel die Nederland gebruikt? Zijn de aannames correct? Is het wetenschappelijk wel goed onderbouwd? Of probeert Nederland er gewoon onderuit te komen vanwege de economische belangen van de landbouw? De Europese Commissie vertrouwt Nederland niet helemaal. Natuurlijk, het was ook moeilijk om in een land met zo veel intensieve veehouderij de nitraatnormen te halen. Klap op de vuurpijl was de veroordeling in oktober 2003 van de Nederlandse Staat door het Europese Hof van Justitie over de onjuiste Nederlandse invulling van de Nitraatrichtlijn.

Van de andere kant drong de Tweede Kamer juist aan op een wat rustiger houding. Een beetje de houding van, 'ach, de EU zal ons niets maken, het zal allemaal wel meevallen'. De wetenschappers laveerden daartussen in: Ze rekenden uit, schreven rapporten, soms elkaar tegensprekend, dan weer in overeenstemming met elkaar. Kortom, de wetenschap, het beleid en de praktijk konden het maar niet eens worden over de grootte, de aard en de oplossingen van het mestprobleem. Dat leidde in 2003 tot een, zeker achteraf gezien, speciale maar goedwerkende oplossing: de Commissie van Deskundigen Meststoffenwet.

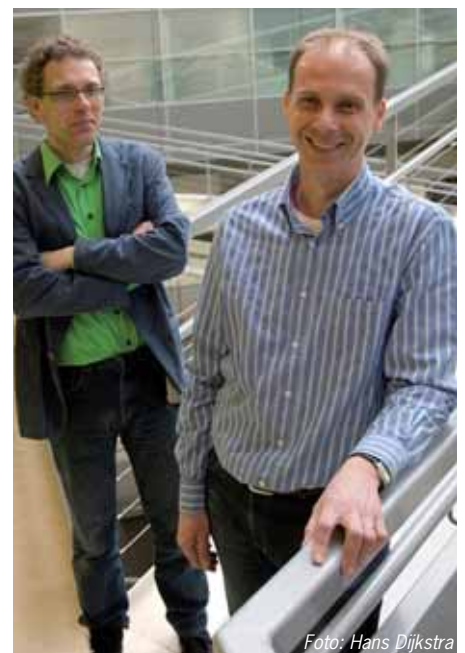

Foto: Hans Dijkstra

Mark de Bode (links) en Gerard Velthof (rechts): "Zolang de landbouw geen transitie doormaakt, zal er spanning blijven tussen de milieu- en de landbouwdoelstellingen".

Deze commissie zou voortaan het ministerie van LNV adviseren over normen, regels, wetswijzigingen, ontheffingen, vergunningen etc. op het gebied van meststoffen. Het mes sneed daarmee aan meer kanten. Nederland kon de Europese Commissie laten zien dat de regelgeving in Nederland wetenschappelijk goed werd onderbouwd. Het ministerie zelf kon datzelfde doen richting de praktijk en de Tweede Kamer. En de landbouwsector kreeg wat meer vertrouwen in wat er uit 'Den Haag' aan regels kwam: de regels waren in ieder geval wetenschappelijk onderbouwd.

Regels voor mestgebruik te streng?

De Commissie van Deskundigen Meststoffenwet valt formeel onder de WOT Natuur & Milieu en bestaat uit vijf leden die allemaal een eigen expertiseveld vertegenwoordigen. Onder de commissie ressorteren specialistische werkgroepen die op ad hoc basis worden samengesteld al naar gelang het onderwerp van de studie. De commissie stuurt deze werkgroepen aan. Een belangrijke taak van de commissie is het adviseren bij het ontwikkelen van het nieuwe mestbeleid. Het gaat dan bijvoorbeeld over het berekenen van het mestoverschot en over het berekenen van de hoeveelheid mest dat een dier gemiddeld 'produceert'. Ook adviseert de Commissie van Deskundigen Meststoffenwet over het actualiseren van bemestingsadviezen, de vaststelling van normen en het opstellen van protocollen voor monitoring. Verder geeft de commissie adviezen over het al dan niet toestaan van nieuwe meststoffen in de landbouw. De commissie toetst nieuwe meststoffen op hun geschiktheid voor toepassing in de landbouw.

Maar er komen daarnaast ook veel vragen en adviesvragen, vertelt Gerard Velthof, secretaris van de commissie. "Zo kregen we bijvoorbeeld vorig jaar de vraag van bollentelers die zich afvroegen of de huidige regels voor mestgebruik niet te streng zijn. Zij vrezen dat bodemvruchtbaarheid door die normen zo laag wordt dat een economisch duurzame teelt van bloem-

bollen niet meer mogelijk is. Als zo'n vraag binnenkomt, gaan we daar een werkgroep op zetten die een antwoord moet gaan vinden. Dat zou uiteindelijk kunnen leiden tot een groter onderzoek en nog een stap verder eventueel tot het aanpassen van de normen. Kern is dus dat als Nederland de normen zou willen veranderen, je aan Brussel kunt laten zien dat we dat niet zo maar doen, maar gedegen onderbouwd door wetenschappelijk onderzoek."

Derogatie

Een allereerste onderwerp voor de commissie was het verzoek van Nederland om meer stikstof per hectare te mogen toedienen dan volgens de Nitraatrichtlijn mag. Uiteindelijk is dit derogatieverzoek door Brussel ingewilligd. Mark de Bode is vanuit het ministerie van LNV als adviseur betrokken bij de commissie: "Dat is in belangrijke mate te danken aan de stevige wetenschappelijke onderbouwing van ons verzoek. Het schijnt dat andere landen daar nog wel eens jaloers naar kijken, jaloers over het feit dat we hard hebben kunnen maken dat een norm van 250 kg stikstof per hectare mogelijk is. We hebben de Europese Commissie er van kunnen overtuigen dat dat in Nederland kan zonder schade aan het milieu toe te brengen." Maar het is niet alleen techniek en chemie dat op het bordje van de Commissie van Deskundigen Meststoffenwet komt. Mark de Bode: "Een andere taak is bijvoorbeeld de monitoring van de mestmarkt. Door de aanscherping van

de normen, wordt het steeds moeilijker voor boeren om de mest verantwoord af te zetten. Daarom is het belangrijk om de mestmarkt transparant te krijgen. Als we weten hoe die markt werkt, is het misschien ook gemakkelijker om oplossingen te bedenken voor het mestoverschot."

Kaderrichtlijn Water

De vraag is nu hoe lang de commissie mag of moet blijven bestaan. Is Europa inmiddels gewend aan de goed onderbouwde adviezen? En is het vertrouwen daarmee weer teruggekomen? De Bode: "Het vertrouwen is er misschien wel weer, maar tegelijkertijd blijft het een onderwerp waar we op het scherpst van de snede werken. Zolang de landbouw geen transitie doormaakt, zal er spanning blijven tussen de milieudoelstellingen en de landbouwdoelstellingen. Dus blijft het ook belangrijk om alle adviezen en normen wetenschappelijk goed te onderbouwen."

Velthof: "Daar komt bij dat we nu weer werken aan een nieuw derogatieverzoek voor na 2009. Bij deze aanvraag moet Nederland opnieuw onderbouwen wat voor Nederland haalbaar is. Bovendien krijgen we steeds meer te maken met de Kaderrichtlijn Water. Die stelt uiteraard ook veel eisen aan het gebruik van allerlei stoffen zoals meststoffen. Daar zal nog het nodige aan uitgezocht moeten worden en daar zullen ook de nodige adviezen over uitgebracht moeten worden."

Bestuurlijke variëteit in natuur- en landschapsbeleid

Natuur- en landschapsbeleid wordt nog altijd in belangrijke mate door de overheid geregisseerd. De gedachte dat beleid vandaag de dag ontwikkeld en uitgevoerd wordt in samenwerking met maatschappelijke organisaties en private partijen spoort slechts gedeeltelijk met de realiteit. Dit concluderen onderzoekers van Alterra, LEI en de Leerstoelgroep Bos- en natuurbeleid (Wageningen UR). Zij onderzochten in opdracht van de WOT Natuur & Milieu drie regionale beleidsprocessen.

Aanleiding voor het onderzoek vormde de veronderstelde verschuiving in het Nederlandse natuur- en landschapsbeleid van government naar governance. Dit houdt in dat beleidsont-

wikkeling en -uitvoering steeds minder vanuit de overheid worden geregisseerd, maar juist in toenemende mate tot stand komen in overleg met maatschappelijke organisaties en private partijen. Om deze veronderstelling te toetsen analyseerden de onderzoekers drie regionale beleidsprocessen waarin gebiedsgericht natuur- en landschapsbeleid tot stand komt: de Wijde Biesbosch, het Drents-Friese Wold en het Grootte Veld. Uit hun analyse komt een gemengd beeld naar voren.

In de drie onderzochte beleidsprocessen manifesteert governance zich maar in beperkte mate. Het beleidsproces rond het Grootte Veld vertoont nog de meeste governance kenmer-

ken. Deze bevinding zou volgens de onderzoekers moeten leiden tot een nuancering van het vaak gepresenteerde idee dat beleidsprocessen tegenwoordig vooral governance processen zijn. In realiteit is veelal sprake van hybride mengvormen met zowel government als governance kenmerken. /WB

Meer informatie:

Boer, S. de et al., 2007. Bestuurlijke variëteit in natuur en landschapsbeleid. Vergelijkende analyse van regionale beleidsarrangementen rond de Wijde Biesbosch, het Drents-Friese Wold en het Grootte Veld. WOT-studie 4. WOT Natuur & Milieu, Wageningen.

Natuurbeheer op veebedrijven

Het kabinet heeft in 2002 besloten particulieren, waaronder agrariërs, meer te betrekken bij het natuurbeheer. Om deze omslag te kunnen evalueren, is het bedrijfsmodel FIONA zodanig aangepast dat het behalve de Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer (SAN) ook de deelname van graasdierbedrijven aan de Subsidieregeling Natuurbeheer (SN) kan analyseren. Berekningen met het aangepaste model geven een beeld van de inpasbaarheid van SAN en SN-pakketten.

Om de SN in het model op te nemen, is het model op de volgende punten aangepast:

- zoogkoeien zijn toegevoegd aan de mogelijk te houden soorten vee,
- twee methoden om de eenmalige subsidie

voor functieverandering aan te wenden zijn uitgewerkt, namelijk één waarbij de subsidie geheel wordt uitgekeerd in jaarlijkse termijnen, en één waarbij het bedrijf de subsidie voor functieverandering kan besteden aan het aankopen van grond elders en

- de mogelijkheid is toegevoegd om land te pachten van een terreinbeherende organisatie.

/WB

Meer informatie:

Groeneveld, R.A. et al., 2006. Natuurbeheer op veebedrijven. Uitbreiding van het bedrijfsmodel FIONA voor de Subsidieregeling Natuurbeheer. WOT-rapport 31. WOT Natuur & Milieu, Wageningen.

Dragers landelijk gebied

Het landelijk gebied is de afgelopen vijftien jaar kleiner geworden onder invloed van verstedelijking. De activiteiten in het landelijk gebied zijn in diversiteit toegenomen en dat is in het landschap terug te zien. Boeren produceren naast voedsel nu ook natuur en landschap en daaraan gerelateerde producten, bijvoorbeeld voor de recreant. Wonen en recreëren zijn twee andere functies die in omvang en belang toenemen in het landelijk gebied.

Het Nederlandse cultuurlandschap is voor zijn behoud en ontwikkeling nog altijd voor het grootste deel afhankelijk van de landbouw. In de landbouw is echter de laatste vijftien jaar wel het een en ander veranderd. De schaalvergroting heeft doorgezet en een deel van het grasland is vervangen door andere gewassen zoals snijmaïs. Boeren verkrijgen steeds vaker

een aanvullend inkomen door recreatieactiviteiten aan te bieden, zoals minicampings en huisverkoop. Er staat nog steeds vee in de wei, maar naast melkkoeien zijn dat in toenemende mate paarden, schapen en vleeskoeien.

Op het platteland wonen en werken is populair. De meeste vrijkomende agrarische gebouwen worden in gebruik genomen als woonhuis. Ook vestigen bedrijven zich soms in deze gebouwen. Door verstedelijking is de oppervlakte van het platteland afgenomen. De afname van het landelijk gebied gaat langzaam. Doordat veel ontwikkelingen langs of in de buurt van snelwegen plaatsvinden, lijkt het echter sterker alsof het landelijk gebied wordt volgebouwd.

Dit rapport vormt een naslagwerk bij de Natuurbalans 2006. Het geeft een overzicht van de gegevens die het LEI in opdracht van het Milieu- en Natuurplanbureau ten behoeve van de Natuurbalans 2006 heeft geïnventariseerd en geanalyseerd. De aandacht gaat daarbij uit naar veranderingen in het landschap tussen 1990 en 2005, met een focus op de dynamiek in grondgebruik en grondgebruikers in het landelijk gebied in de afgelopen 15 jaar. /WB

Meer informatie:

Vader, J. en H. Leneman (redactie), 2006. Dragers landelijk gebied. Achtergronddocument bij Natuurbalans 2006. WOT-rapport 35. WOT Natuur & Milieu, Wageningen.

Van onderbouwend onderzoek WUR naar producten MNP"

Kennismarkt succesvol

Onderzoekers van het Milieu- en Natuurplanbureau (MNP) zijn positief over het onderbouwend onderzoek van Wageningen UR voor de planbureau functies natuur & milieu. De resultaten werken duidelijk door naar de producten van het MNP. De komende Natuurbalans 2007 is hiervan het bewijs.

Op 22 maart 2007 waren ruim 70 medewerkers van Wageningen UR en MNP bij elkaar op de Kennismarkt in Bilthoven. Meer dan 25 posters met onderzoeksresultaten op het gebied van biodiversiteit, landschap, milieu, economische context en bestuur & samenleving stonden opgesteld in de hal en het gastenrestaurant bij het MNP. Vragers en aanbieders lieten zich wederzijds informeren.

Aan het eind van de middag reflecteerden een aantal MNP-ers over de gepresenteerde posters. Petra van Egmond zag als projectleider van de Natuurbalans 2007 perspectief in het onderzoek over landschapskwaliteit. Ook de

gebiedscasussen over duurzame landbouw gaven haar nieuwe ideeën. Waardering had ze voor de inspanningen om grip te krijgen op de kosteneffectiviteit van natuurbeleid, en om bestuurskundige kennis beschikbaar te maken voor de planbureau producten.

Rienk Kuiper vertelde dat het landschaps-onderzoek goed aansluit op de vragen die gesteld worden bij de Monitor Nota Ruimte. Bijvoorbeeld het belevingsonderzoek neemt bij veranderingen in het landschap een steeds belangrijker plaats in. Het MNP wil meer weten over de drijvende krachten achter veranderingen. Wat is bijvoorbeeld het effect van de schaalvergroting in de landbouw op het landschap, en wat is de betekenis van het landschap voor mensen?

Harm van de Heiligenberg heeft de posters vanuit de milieukant bekeken. Hij constateerde dat er veel kennis beschikbaar is voor het MNP. Hij riep op naar de onderzoekers van WUR om onderzoekscapaciteit in te zetten op de

effectiviteit van subsidies, bijvoorbeeld voor agrarisch natuurbeheer, maar ook in het kader van het Europese Landbouwbeleid. Eind van dit jaar wil het MNP een rapport uitbrengen naar de effecten van opties van een nieuw Gemeenschappelijk Landbouwbeleid, bijvoorbeeld gericht op milieu, natuur en landschap. Velen kunnen daar aan bijdragen.

Ten slotte ging Fred Langeweg, adjunct-directeur van het MNP, in op de relatie tussen MNP en Wageningen UR. De samenwerking verloopt goed. In onderling overleg wordt gewerkt aan de programmering van het onderzoek in 2008. Op deze manier vindt een goede afstemming plaats tussen het onderbouwende onderzoek van Wageningen UR en de producten van het MNP. /BtC

Meer informatie:

De gepresenteerde posters zijn gebundeld in WOT-werkdocument 53.

Landbouw de komende tien jaar

De schaalvergroting in de landbouw zet zich de komende jaren voort. Een verdere liberalisatie van het landbouwbeleid en groei van de bevolking en de economie werken hierbij versnellend. Ondanks dat het aantal melkveebedrijven daalt, kan de melkproductie sterk toenemen. Akkerbouw verliest terrein. Dat blijkt uit onderzoek van het LEI in opdracht van de WOT Natuur & Milieu.

Een verdere groei van de omvang van landbouwbedrijven heeft gevolgen voor het landschap, onder meer omdat de grootte van de percelen toeneemt. Door de specialisatie per bedrijf en ook per gebied kan het landschap in bijvoorbeeld de zandgebieden monotoner worden, de afwisseling van gewassen neemt af. Bij een verdergaande specialisatie en nadruk op lage productiekosten in de landbouwbedrijven neemt de ruimte voor verbreding, in de vorm van bijvoorbeeld agrarisch natuurbeheer en agrotourisme, af.

Het LEI deed onderzoek naar de mogelijke veranderingen in de landbouw in de komende ruim tien jaar en de gevolgen ervan voor de natuur en het landschap. Hierbij gingen de onderzoekers uit van twee scenario's voor de landbouw, die zijn geënt op wereldbeelden van het CPB en het RIVM. In de landbouw werd onder meer de ontwikkeling van het grondgebruik en de structuur van de bedrijven verkend. Schaalvergroting en verbreding, waaronder specifiek het agrarisch natuurbeheer, kwamen nader aan bod. In het bijzonder werd aandacht gegeven aan de landbouw in de Nationale Landschappen. /WB

Meer informatie:

Bont, C.J.A.M. de et al., 2007. Schaalvergroting en verbreding in de Nederlandse landbouw in relatie tot natuur en landschap. WOT-rapport 36. WOT Natuur & Milieu, Wageningen.

De WOT Natuur & Milieu geeft drie reeksen publicaties uit: WOT-studies, WOT-rapporten en WOT-werkdocumenten. Een volledig overzicht van verschenen publicaties is te vinden op de website:

www.wotnatuurenmilieu.wur.nl

Publicaties van de WOT Natuur & Milieu zijn ook te verkrijgen bij het secretariaat.

Postadres: Postbus 47, 6700 AA Wageningen.

Bezoekadres: Droevendaalsesteeg 3, Gebouw Gaia, kamer C.002.

E-mail: info.wnm@wur.nl

Telefoon: (0317) 47 78 44